

kongens primat i forsvarsanliggender og hans ret til at benytte de gottorpske fæstninger, ligesom hertugen måtte opgive suveræniteten over sine dele af hertugdømmet Slesvig. Da kongen ikke fandt, at hertugen opfyldte traktatens betingelser, skred han i 1676 til en besættelse af Gottorps slesvigske dele (»sekvæstration«). I 1679 måtte han imidlertid trække sine tropper ud efter krav fra Frankrig, men det lykkedes ham at undgå en nybekræftelse af dette lands garanti for den gottorpske suverænitæt, og Rendsborgtraktaten blev ikke ophævet. I 1680 indgik kongen og hertugen en traktat, der pålagde sidstnævnte at betale til kongens forsvarsforanstaltninger.

Med udgangspunkt i 1680-traktaten søgte Christian V. gennem propagandaskrifter at vinde hævde for, at Gottorp ikke besad fuld suverænitæt. Samtidig samarbejdede han med de plønske hertuger om at ruinere Gottorp økonomisk. I april 1684 kulminerede kongens bestræbelser på at underminere Gottorp, da han stillede hertugen overfor et ultimatum om at overholde Rendsborgtraktaten. Da Gottorp ikke gav et tilfredsstillende svar, skred kongen samme år til en ny besættelse og en indlemmelse af den gottorpske del af Slesvig i sin egen del. De udenrigspolitiske konjunkturer var gode, eftersom Sverige var svækket og Brandenburg neutral. Imidlertid overvurderede Christian V. sin handlefrihed, da han i 1686 militært truede Hamburg til at underordne sig Danmark. Under trusler om krig fra en række lande måtte kongen trække sig tilbage. Da den tyske kejser i 1689 erklærede Frankrig rigskrig, blev situationen yderligere prekær, fordi Danmark var allieret med Frankrig. Det lykkedes kongen at komme ud af klemmen, men prisen var en fuldstændig restitution af den gottorpske hertug til status quo før 1675.

Skildringen af tiden 1672-89 er uden tvivl bogens vigtigste og bedste del. Begivenhederne frem til og med 1721 behandler Fuhrmann mest i oversigtsform og som diskussion af den eksisterende forskning. Den gottorpske hertug knyttede sig efter 1694 tættere til Sverige og oprustede militært. 1699-1700 udnyttede den nye danske konge Frederik IV. påny en udenrigspolitisk heldig konstellation til at besætte den gottorpske del af Slesvig, men lige så forgæves som faderen. Han fik imidlertid en chance påny, da Sverige blev besejret under Den store nordiske Krig, og det lykkedes at afdække Gottorps dobbeltspil. På trods af erklæret neutralitet overlod hertugen fæstningen Tønning til svenkerne, som dog måtte overgive sig til den danske konge i 1713. Herefter faldt Gottorps støtter fra, og i 1721 kunne Frederik IV. endelig tage den gottorpske del af Slesvig i varig besiddelse.

Hvad Frederik IV. konkret foretog sig, har været meget omstridt mellem tyske og danske historikere. Fuhrmann mener, at Frederik IV. i hyldningspatentet og hyldningseden fra 1721 blot nævner inkorporationen i den danske krone som sin hensigt, men reelt nøjedes med at fastslå, at hele Slesvig nu stod under kongen og hans arveefterfølgere. At kongelovens arvefølge skulle være gældende, blev stiltiende forudsat. Om det sidste ord hermed er sagt i den udviklede sag, får stå hen. For undertegnede at se er der en uoverensstemmelse i, at Frederik IV. på den ene side af politiske grunde skulle afstå fra en inkorporation i 1721 til fordel for en senere indlemmelse »peu après peu« og på den anden side offentligt erklære sin hensigt om inkorporationen i patent og ed, når det nu var så kontroversielt.

Hans Schultz Hansen

Jes Peter Caspersen: *Sådan var det*. E-

rindringsbilleder. Sønderjyske Levnedsløb nr. 27. (Historisk Samfund for Sønderjylland, 1990). 310 s.

Fhv. amtskontorchef Jes Peter Caspersens erindringer er fornøjelig og nyttig læsning. Caspersen er født i 1905. Med lune og megen detailrigdom følger læseren hans barndomsår på Røddingegnen og i Värmland i Sverige. Ved afstemningen i 1920 vendte familien tilbage til Sønderjylland. Efter endt skolegang og kontoruddannelse begyndte den unge Caspersen at læse jura i København. I 1935 blev han dommerfuldmægtig i Aabenraa. To år senere blev han ansat ved Aabenraa-Sønderborg amt og gled senere over i Sønderjyllands Statsamt, hvor han var til sin pensionering.

I Aabenraa blev Caspersen stærkt optaget af det nationale arbejde, der beskrives indgående og ikke lader nogen i tvivl om hans danske udgangspunkt. Det er imidlertid indblikket i amtets administrative praksis og problemer – især under besættelsen, der gør Caspersens erindringer særligt værdifulde for den historisk interesserede. Samtidig får man også et indblik i samarbejdet med amtmand Kresten Refslund Thomsen, der ikke altid var uden problemer.

En anden ting der bør nævnes er Caspersens store indsats for oprettelsen og driften af De danske Børneinstitutioner i Aabenraa, som han selv var formand for i en lang årrække.

Henrik Becker-Christensen

NORDEN

Sven A. Nilsson: *På väg mot militärstaten. Krigsbefälets etablering i den äldre Vasatidens Sverige*. (Opuscula Historica Upsaliensia 3. Uppsala, 1989). 173 s.

Gennem et langt forskerliv har Sven A. Nilsson altid været »på vej«. I 1964 udkom »På väg mot reduktionen«, der rummede fem vægtige artikler om svensk 1600-tal, »Från förläning till donation« (1968) og nu »På väg mot militärstaten«. Med disse og andre arbejder har han gjort rede for væsentlige strukturændringer i det tidlig-moderne Sverige. Dels gennem egen forskning, dels som inspirator for andres forskning – herunder som igangsætter af projekter – har Nilsson arbejdet på en systematisk kortlægning af 15-1600-tallets svenske samfund. Det er derfor glædeligt, at forf. benytter sit otium til at

sammenskrive sine resultater i oversigter og til at gøre flere af dem tilgængelige for et internationalt publikum.

Det foreliggende arbejde er Nilssons bidrag til projektet »Krigsmagt och samhälle i 1500-talets Sverige«. Inden for dette projekt er tidligere publiceret Gunnar Artéus' bog »Till militärstatens förhistoria. Krig, professionalisering och social förändring under Vasasönernas regering« (1986), hvor det gennem et møjsommeligt arbejde lykkes Artéus at etablere en stor gruppe officerer i tidsrummet 1555-1611. Nilsson har kunnet udnytte Artéus' arbejde; men hvor Artéus bl.a. undersøger gruppens professionaliseringsgrad, er det Nilssons formål – for den samme periode – at analysere befalingsmandskorpset i relation til staten, som magtgruppe, politisk gruppe eller korporation, deres aflønningsformer og hvorledes de in-